

Complexnummer: 511175

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Winsumer- en Schaphalsterzijlen

Aantal complexonderdelen

2

Monumentnummers van complexonderdelen

506241, 511176

Woonplaats

Winsum

Gemeente

Het Hogeland

Provincie

Groningen

Hoofdadres van hoofdobject

Schaphalsterzijl 4, 9951 TW Winsum

Complexomschrijving

Inleiding

SLUIZENCOMPLEX, Winsumer- en Schaphalsterzijlen genaamd, bestaande uit de SCHAPHALSTERZIJL oorspronkelijk daterend uit 1459, de WINSUMERZIJL oorspronkelijk daterend uit 1636, de tussen beide sluizen gelegen MIDDENKEERSLUIS daterend uit 1890 met schotbalkkering daterend uit 1956 en de houten LOODS van het Waterschap Hunsingo daterend uit omstreeks 1917. Het complex vormt één geheel met het Waarmanshuis uit 1843 dat al rijksmonument is (monumentnummer 39044). De Winsumer- en Schaphalsterzijlen liggen aan de monding van het Winsumerdiep in het Reitdiep, in een dijk die langs de oostzijde van het Reitdiep van Schouwerzijl via Schilligeham naar Garnwerd loopt. Op deze plek werd in 1459 de Schaphalsterzijl aangelegd. In 1636 werd de Winsumerzijl hiernaartoe verplaatst. Tussen de beide zijlen lag een aarden wal die in 1890 werd vervangen door een wachtsluis. In 1917 werd het sluizencomplex door het waterschap Hunsingo hersteld en vernieuwd, waardoor het voornamelijk zijn huidige aanzien kreeg. In dat jaar werd vermoedelijk ook de houten loods (werkplaats) gebouwd. Het sluizencomplex wordt sinds 1917 gevormd door van west naar oost een keersluis met schuifdeur, de Schaphalsterzijl genaamd, een middenkeersluis, Nieuwe Sluis genaamd, een tweede keersluis met schuifdeur, de Winsumerzijl genaamd, het ten noorden van de sluizen gelegen Waarmanshuis (monumentnummer 39044) en de ten oosten hiervan gelegen loods. In 1956 werd aan de middenkeersluis een schotbalkkering toegevoegd. Keersluizen zijn sluizen met een enkel paar deuren; zij moeten voorkomen dat de waterstand achter de sluis te hoog wordt, waardoor er overstromingen zouden kunnen ontstaan. Het enkele stel sluisdeuren, of in dit geval een schuifdeur, wordt alleen bij extreem hoge waterstanden gesloten. Een schotbalkkering heeft in principe dezelfde

functie als een keersluis, maar heeft in plaats van sluisdeuren balken die in een schotbalkspanning worden neergelaten. De Winsumer- en Schaphalsterzijlen maken onderdeel uit van het waterhuishoudingssysteem van het Reitdiepdal. Ze liggen ver achter de huidige uitwateringssluis, de uitwateringssluizen te Lauwersoog. Het complex heeft, zoals alle civieltechnische kunstwerken in het Reitdiepdal, ten gevolge van de extreme openheid van het landschap een grote beeldbepalende functie.

Waardering

Sluizencomplex, de Winsumer- en Schaphalsterzijlen genaamd, wat huidig aanzien betreft daterend uit 1917, maar met duidelijke bouwsporen uit 1790, 1890 en 1956, van algemeen belang:

- als voorbeeld van een sluizencomplex uit het begin van de 20ste eeuw;
- vanwege de bijzondere samenstelling van het sluizencomplex;
- vanwege de gaafheid van het complex als geheel en van de afzonderlijke onderdelen;
- als onderdeel van de reeks waterhuishoudkundige werken in het Reitdiep;
- vanwege de beeldbepalende ligging in het Reitdiepdal.

Monumentnummer*: 506241

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 25 augustus 1998
Kadaster deel/nr: 6760/35

Monumentnaam**

Schaphalsterzijl

Complexnummer

511175

Complexnaam

Winsumer- en Schaphalsterzijen

Woonplaats*

Winsum

Gemeente*

Het Hogeland

Provincie*

Groningen

Straat*

Schaphalsterzijl

Nr*

4

Toev.*

Postcode*

9951 TW

Woonplaats*

Winsum

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

WINSUM

Sectie*

H

Kad. object*

60

Appartement

Grondperceel

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

SLUIZENCOMPLEX, de Winsumer- en Schaphalsterzijen genaamd, wat huidig aanzien betreft voornamelijk daterend uit 1917 en bestaande uit van west naar oost een keersluis, de Schaphalsterzijl genaamd, een middenkeersluis, de Nieuwe Sluis genaamd, en een tweede keersluis, de Winsumerzijl genaamd. De zuidelijke keersluis, de SCHAPHALSTERZIJL, heeft wanden die zijn opgemetseld van rode baksteen en deels gepleisterd zijn. De sluisdeur is een zogenaamde Stoney-schuif, bestaande uit een raamwerk van profielstaal bekleed met ijzeren platen dat door middel van een hefmechanisme omhoog wordt getrokken. Het hefmechanisme staat op een uit rode baksteen gemetselde overbouw van de sluis met smeedijzeren leuningstijlen; aan weerszijden van de sluis ligt een trap. Ten noorden van de Schaphalsterzijl ligt een middenkeersluis met schotbalkkering. De MIDDENKEERSLUIS bestaat uit twee pijlers opgemetseld van rode baksteen met aan de oost- en westkant driezijdige beëindigingen; op de hoeken natuurstenen elementen; in de gepleisterde wanden sponningen voor de schotbalken (die over de gehele breedte van de opening liggen opgestapeld); leuningstijlen van smeedijzer; op het landhoofd staat een bedieningsmechanisme ten behoeve van de schotbalkkering. Ten noorden van schotbalkkering ligt de tweede keersluis, de WINSUMERZIJL. De noordelijke keersluis is hetzelfde als de zuidelijke, maar de helft breder. Op het oostelijk gedeelte van het noordelijke landhoofd staat een ijzeren paal met ijzeren schild met het wapen van het waterschap Hunsingo; in noordoostelijke wand van dit landhoofd is een natuurstenen gedenksteen ingemetseld met

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

gedeeltelijk onleesbaar opschrift: 'Deze drie sluizen zijn droog gemaakt, hersteld, van schuiven en nieuwe deuren voorzien in de jaren ....-1917' gevolgd door de namen van de bestuursleden van het waterschap Hunsingo. Over het sluisencomplex loopt aan de oostzijde een weg met een in 1963 aangebracht wegdek met over de twee keersluizen en de middenkeersluis een vaste brug met smeedijzeren leuningstijlen.

Waardering

Sluizencomplex, de Winsumer- en Schaphalsterzijlen genaamd, oorspronkelijk daterend uit respectievelijk 1459 en 1636 en vernieuwd in 1790, 1890 en 1917 van algemeen belang:

- als voorbeeld van een sluisencomplex uit het begin van de 20ste eeuw;
- als onderdeel van de waterhuishouding van het Reitdiep in Groningen;
- vanwege de bijzondere samenstelling van het complex;
- vanwege de hoge mate van gaafheid van het object;
- vanwege de functionele en ruimtelijke relatie met de andere onderdelen van het complex.

Hoofdcategorie

Weg- en waterbouwkundige werken

Subcategorie

Waterkering en -doorlaat

Functie

Sluis

Monumentnummer*: 511176

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 25 augustus 1998
Kadaster deel/nr: 6760/35

Complexnummer

511175

Complexnaam

Winsumer- en Schaphalsterzijen

Woonplaats*

Winsum

Gemeente*

Het Hogeland

Provincie*

Groningen

Straat*

Schaphalsterzijl

Nr*

4

Toev.*

Postcode*

9951 TW

Woonplaats*

Winsum

Situering

Bij

Locatie

Kadastrale gemeente*

WINSUM

Sectie*

H

Kad. object*

72

Appartement

Grondperceel

Rijksmonumentomschrijving**

Omschrijving

Houten LOODS op rechthoekig plattegrond met aanbouw, opgetrokken op roodbakstenen fundament en gedekt door een zadeldak van golfplaten met aan de noordzijde een aankapping. De wanden zijn verticaal betimmerd met over de naad een afdeklát; bakgoot op houten klossen; in de geveltoppen een houten makelaar. In de westgevel een dubbele opgeklampte schuurdeur en een klein verticaal venster. In de zuidgevel vier rondboogvensters met ijzeren roedenverdeling. De betimmering van de top van de oostgevel kraagt iets uit; in de geveltop twee zesruitsvensters met daarboven het opschrift 'Waterschap Hunsingo No. 1'. Aan de noordgevel deels halfopen houten aanbouw uit 1970.

Waardering

Houten loods (werkplaats) van het waterschap Hunsingo daterend uit omstreeks 1917 van algemeen belang:

- als voorbeeld van houten loods uit het begin van de 20ste eeuw in Groningen;
- vanwege de hoge mate van gaafheid van het object;
- vanwege de functionele en ruimtelijke relatie met de andere onderdelen van het complex.

Hoofdcategorie

Handelsgebouwen, opslag- en transportgebouwen

Subcategorie

Opslag

Functie

Loods

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument